Arhivske rekonstrukcije: tragovi obnove, sjećanja i identiteta

Borut Batagelj

Zgodovinski arhiv Celje iz Slovenije i Arhiv Grada Ypres iz Belgije sudjelovali su od 9. do 13. lipnja 2025. na *International Archives Week Challenge* — projektu koji već šest godina zaredom okuplja arhivske institucije iz različitih razina sustava u državama članicama Europske unije. Na poziv inicijatora projekta i urednika publikacije, dr. Rika Opsommerja i dr. Boruta Batagelja, ove je godine u akciji sudjelovalo čak 26 arhiva iz 26 zemalja – najviše dosad. Tijekom prethodnih godina arhivi su obrađivali raznovrsne teme: od dokumenata iz 1820. (2020.), preko biciklizma (2021.), željeznice (2022.), električne energije (2023.) i demokracije (2024.). Tema 2025. bila je rekonstrukcija, što je otvorilo prostor za širok spektar arhivskog gradiva i interpretacija — od obnove ratom razrušenih prostora do obnovljenih kulturnih i društvenih struktura.

Projekt se 2025. usredotočio na dvije cjeline: publikaciju i izložbu. Katalog na engleskom jeziku pod naslovom *Reconstructions: International Archives Week Challenge 2025* objavljen je u tiskanom i digitalnom obliku. Objavu publikacije popratila je i slovenska inačica izložbe pod nazivom „Rekonstrukcije“, koja je premijerno otvorena 11. lipnja 2025. u Zgodovinskom arhivu Celje.

Projekt obuhvaća 26 pomno odabranih i vrijednih jedinica arhivskog gradiva na zajedničku temu: rekonstrukcije. Svaki prilog donosi priču o obnavljanju – bilo da je riječ o gradnji građevina, zajednica, identiteta ili ideja. Arhivsko gradivo prikazuje procese obnove nakon ratova i prirodnih katastrofa, očuvanje arhitektonske i urbanističke baštine, revitalizaciju napuštenih industrijskih zona, kao i društvene rekonstrukcije: od rehabilitacije ranjivih skupina i ponovnog uspostavljanja kulturnih praksi, do reakcija na političke promjene i

Naslovnica publikacije Reconstruction: International Archives Week Challenge 2025.

simboličke obnove društvenih veza. Najstariji prikazani dokument je isprava iz 1588., a najmlađi fotografija iz 2006. Pogledajmo pobliže s kojim se gradivom sudjelujući arhivi (abecednim redom država) predstavljaju na izložbi:

- Štajerski zemaljski arhiv iz Graza (Austrija) predstavlja povelju o dodjeli grba braći Pichler. Isprava iz 1588. sadrži umetnuti tekst iz 1568. godine i dio je bogatog fonda s više od 2.500 povelja koje arhiv čuva. Dokument je teško oštećen tijekom nesigurnih premještanja u Drugom svjetskom ratu, a nakon povratka u arhivske spremnike u Grazu 1982. godine – restauriran je.
- Gradski arhiv Ypres (Belgija) izlaže reprodukciju oglasa iz 1923. o prodaji dviju uništenih kuća i pripadajućeg zemljišta u obližnjem mjestu Poelkapelle. Oglašena je i mogućnost ostvarivanja prava na naknadu ratne štete. Ratom razorena naselja postupno su se obnavljala uz državnu pomoć, a primatelji odšteta bili su obvezni obnoviti imovinu na istoj lokaciji.
- Bugarski središnji državni arhiv iz Sofije prikazuje fotografiju rekonstrukcije brane kod mjesta Beli Iskar iz 1945. godine. Nakon

Kao hrvatski partner u projektu sudjelovao je Državni arhiv u Zagrebu s fotografijom zgrade u Opatičkoj ulici iz 1990-ih (HR-DAZG-866 Zbirka fotografija)

Drugog svjetskog rata u Bugarskoj se provodio opsežan program izgradnje i obnove energetske i vodoopskrbne infrastrukture, u sklopu kojeg je nastalo i danas značajno akumulacijsko jezero.

- Državni arhiv Cipra iz Nikozije izdvaja naslovnicu brošure na engleskom jeziku iz 1946. godine, koja svjedoči o uključivanju u rehabilitaciju invalida – bivših vojnika.
- Češki državni okružni arhiv u Chebu odabrao je fotografiju sa svečanosti Tjedna dječje radosti, koja prikazuje djecu na romobilima i triciklima prije zabavnog natjecanja u lipnju 1946. godine. Događaj je ukazivao na potrebu zdravog razvoja djece, osobito one koja su zbog rata bila pothranjena i izložena bolestima, jer je stopa smrtnosti djece neposredno nakon rata bila izrazito visoka.
- Arhiv grada Koldinga (Danska) izabrao je fotografiju na kojoj vojnici Wehrmachta navodno slave prijelaz u novu 1942. godinu. Međutim, dnevnik fotografkinja Knudsen i Jochmusen otkriva da je rekonstruirani događaj zapravo snimljen nekoliko dana kasnije. Obje su fotografkinje vodile uspješan foto studio za vrijeme njemačke okupacije, a ugled su ponovno stekle poslijeratnim fotografiranjem pripadnika danskog pokreta otpora.
- Državni arhiv Estonije iz Tallinna izdvaja razglednicu sovjetskog vođe Staljina, kojoj je na nos pribadačom pričvršćen crtež. Sovjetski vojnik poslao je razglednicu s političkim motivom djevojci Lindi Selks, koja ju je odbila te kreativno preoblikovala. Njezino je djelo dospjelo do vlasti, što je rezultiralo Lindinom deportacijom u Sibir.
- Državni arhiv Finske iz Helsinkija predstavlja tipski građevinski plan za kuće u Kareliji iz 1943. godine. Nakon prvog vala izbjeglica 1939.–1940., Karelija je 1941. ponovno pripala Finskoj. Ured za obnovu pri Finskom udruženju arhitekata projektirao je niz kuća

Državni arhiv Estonije pridonio je razglednicom na kojoj sovjetski vođa Staljin ima pribadačom proboden nos (ERAF.130SM.1.6578-1)

koje su se mogle postupno dograđivati, a za pojedina rješenja bilo je moguće izračunati i potrebnu količinu građevnog materijala.

- Francuski arhiv okruga Saint-Omer na dvjema reprodukcijama iz 1890. i 1900. godine prikazuje obnovu nekadašnjeg isusovačkog kolegija, koji je od 1799. bio dom gradske knjižnice. Nakon dovršetka rekonstrukcije 1895., u zgradu se 1898. preselio i gradski arhiv.
- Grčki državni arhiv iz Atene podsjeća na obnovu olimpijskih igara u Ateni 1896. godine prizorom cilja maratonske utrke na novom Panatenejskom stadionu. Taj je događaj označio prijelomnu točku u obnovi olimpijskih igara moderne ere, inspirirane antičkom tradicijom.
- Državni arhiv u Zagrebu prikazuje fotografiju zgrade na Opatičkoj ulici iz 1990-ih, usmjeravajući pozornost na graditeljsku baštinu – palaču Erdödy-Drašković, koja je od 1948. godine sjedište arhiva. Zgrada se trenutačno temeljito obnavlja nakon potresa 2020., a ponovno otvaranje predviđeno je za 2026. godinu.
- Arhiv grada i okruga Waterford (Irska) sudjeluje u izložbi arhitektonskim nacrtom obnove suda u Lismoreu iz 1930. godine. Zgrada, u kojoj je nekoć bila i plesna dvorana, a danas služi i kao kazalište, teško je oštećena tijekom irskog rata za neovisnost.
- Državni arhiv u Gorici (Italija) predstavlja pismo Ministarstva pravosuđa i bogoslužja upućeno prefekturi u Udinama u vezi s obnovom goričke katedrale 1923. godine. Katedrala je teško stradala u Prvom svjetskom ratu, a njezina je obnova izazvala rasprave o arhitektonskom stilu. Prevladalo je rješenje arhitekta Edoarda Caramana, bliskog suradnika Maksa Fabianija. Zbog napetosti između civilnih i crkvenih vlasti, katedrala je otvorena dvaput: prvi put 1928. godine na obljetnicu fašističkog "marša na Rim", a devet mjeseci kasnije oltar je posvetio i goričkи nadbiskup slovenskog podrijetla Franjo Borgia Sedej.
- Latvijski državni arhiv iz Rige odabrao je fotografiju Starog gradskog trga s crkvom sv. Petra u pozadini, snimljenu 1964. godine. Trg i crkva teško su oštećeni tijekom Drugog svjetskog rata, a sovjetske vlasti odlučile su da se crkva i zvonik neće obnoviti, već da se na tom mjestu uredi muzej s vidikovcem. Danas je crkva ponovno u funkciji, a pogled s novog „zvonika" i dalje je dostupan.

QR kod za pristup elektroničkoj verziji publikacije na engleskom jeziku Reconstruction (PDF)

Izložba „Rekonstrukcije" u Zgodovinskom arhivu Celje, lipanj 2025. (Foto: Nik Jarh)

- Litavski regionalni državni arhiv iz Kaunasa predstavlja odluke gradskog vijeća radničkih delegata iz 1948., koje govore o posljedicama rata i donose plan obnove grada za 1949. godinu.
- Arhiv grada Esch-sur-Alzette (Luksemburg) prikazuje fotografiju na staklenoj ploči koja dokumentira rušenje sinagoge iz 1898. godine tijekom njemačke okupacije 1941. Nova sinagoga izgrađena je 1954., a na mjestu nekadašnje i danas se održavaju komemoracije žrtvama Drugog svjetskog rata.
- Mađarski državni arhiv okruga Bács-Kiskun iz Kecskeméta predstavlja arhitektonski nacrt obnove sinagoge iz 1913. godine, nakon što je građevina teško oštećena u potresu 1911.
- Malteški državni arhiv iz Rabata odabrao je dokument s fotografijom i opisom obnove škole u Floriani nakon razaranja u Drugom svjetskom ratu.
- Gradski arhiv Lehrte (Njemačka) uključio je fotografiju tvornice šećera iz 1990. godine te fotografiju istog prostora nakon njezina rušenja 2006. Tvornica, osnovana 1883., bila je važan čimbenik gospodarskog razvoja grada te je radila do 1998., kada je započeo proces rušenja i revitalizacije prostora.
- Poljski državni arhiv u Varšavi predstavlja prizor ulaza u tunel na novoj varšavskoj prometnici Trasa W–Z iz 1948. godine, simbolu poslijeratne obnove. Nacrt prikazuje obnovljene objekte i Sigismundov stup te je dio fonda Ureda za obnovu Varšave, koji je upisan na UNESCO-ov popis svjetske baštine.
- Državni arhiv Rumunjske u Bukureštu uključio je abdikacijsku izjavu kralja Mihaela I. od 30. prosinca 1947. godine. Abdikacija pod prijetnjom označila je formalni prijelaz Rumunjske u komunistički sustav, koji je potrajao pola stoljeća.
- Državni arhiv u Bratislavi (Slovačka) donosi reprodukcije *Kronike milosrdne braće sv. Ivana* (1944.–1945.), koja opisuje strahote Drugog svjetskog rata.
- Zgodovinski arhiv Celje (Slovenija) predstavlja fotografiju uklanjanja ruševina 1945. godine na današnjoj Kocbekovoj ulici, iz fonda Fototeka Pelikan. Među ruševinama ističu se mlade žene pažljivo raspoređene u kadar, što upućuje na to da fotografija nije imala samo dokumentarnu, već i simboličku vrijednost – kolektivni zanos i sve važniju ulogu žene u društvu.
- Arhiv Opće uprave (dio Španjolskog državnog arhiva u Madridu) ističe dokumentaciju o početku obnove sudske palače u Guernici, prvome europskom gradu koji je u cijelosti uništen sustavnim bombardiranjem tijekom Španjolskog građanskog rata 1937. godine.
- Općinski arhiv Karlskrona (Švedska) prikazuje arhitektonski nacrt prenamjene topničke dvorane iz 1980. Godine.
- Regionalni povijesni centar Eindhoven (Nizozemska) donosi panoramski pogled na Philipsov industrijski kompleks iz 1930-ih godina, ukazujući na transformaciju tehničke „baštine. Nakon preseljenja proizvodnje, prostor je posljednjih desetljeća „rekonstruiran" u dinamičnu četvrt sa suvremenim sadržajima.

Takvim se sudjelovanjem ne stvara samo izložba, nego i zajednica arhiva, koja zajedničkim predstavljanjem gradiva naglašava važnost arhivske službe. Arhivi time podsjećaju na svoju temeljnu ulogu u čuvanju zajedničke baštine te na značaj arhivskog gradiva kao vjerodostojnog izvora za objektivno razumijevanje prošlosti.

Predstavljanje projekta na 10. Danima ICARUS Hrvatska u Opatiji